

BİR KALKINMA ARACI OLARAK “ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ”: ISPARTA SÜLEYMAN DEMİREL ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Murat ÇETİN*
Mehmet KARA**

ÖZ

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB'ler), 1960'ların başından itibaren Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikasında önemli bir araç konumundadır. Bu çalışmada, OSB'lerin bölgesel kalkınmadaki etkileri teorik ve ampirik olarak değerlendirilmektedir. İlk olarak; Türkiye'de bölgesel kalkınma politikası araçları üzerinde durulmuş, bunların içinde OSB'lere özel yer verilmiştir. OSB-bölgesel kalkınma ilişkisi bağlamında, Isparta Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi üzerine bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar göstermektedir ki; Isparta OSB'nin bölgesel kalkınmadaki fonksiyonu etkin bir şekilde değerlendirilememektedir.

Anahtar kelimeler: Organize Sanayi Bölgeleri, Bölgesel Kalkınma, Kalkınma Politikası

ORGANIZED INDUSTRIAL ZONES AS A DEVELOPMENT TOOL: A RESEARCH ON ISPARTA SÜLEYMAN DEMİREL ORGANIZED INDUSTRIAL ZONE

ABSTRACT

Organized Industrial Zones (OIZs) have been an important tool for Turkey's regional development policy since 1960s. In this study, the effects of OIZs on the regional development have been investigated theoretically and empirically. Firstly, the tools of Turkey's regional development policy, especially OIZs, are emphasized. A research is conducted on Isparta OIZ within the context of the relationship between OIZ and regional development. The results show that the functional role of Isparta OIZ in regional development couldn't be used effectively.

Keywords: Organized Industrial Zones, Regional Development, Development Policy

GİRİŞ

Bölgesel ekonomiler, fiziksel ve ilişkisel değerlerden oluşan sinerji yüklü sistemlerdir. Giderek yoğunlaşan globalleşme süreci, bu durumu daha fazla beslemektedir. Günümüzde bölgeler sadece gelişmiş ekonomilerde değil, aynı zamanda dünyanın az gelişmiş ekonomilerinde de kalkınma sürecinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Temel amacı bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkları minimize etmek olan bölgesel kalkınma politikası geleneksel ve modern anlamda iki kısımda değerlendirilebilir. Birincisi, temel ulusal aktörler olarak görülen büyük işletmelere yönelik büyük yatırımlar üzerinde dururken, ikincisi bölgenin kalkınma potansiyeli olarak düşünülen Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'ler ağına beşeri sermaye ve yatırımların aktarılmasına dayanır, yenilikler yoluyla bir üretim artışı yaratmaya çalışır (Ivanisin, 2004:44).

Türkiye'de planlı dönem ile birlikte özellikle KOBİ'lere yönelik Organize Sanayi Bölgeleri (OSB'ler) kurulmaya başlanmış ve bölgesel kalkınmada bu potansiyelden yararlanma eğilimi belirlemiştir. 2000 yılında çıkarılan OSB Kanunu ile OSB yönetimlerine önemli sayıda yetki devredilmiş ve Türkiye'deki OSB'lerin kapasitelerinin artırılmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır.

OSB'lerin gelişimi ve OSB Kanunu'nun sağladığı yasal çerçevenin sonucu olarak günümüzde OSB'ler; KOBİ'lerin gelişimini sağlamak ve bunlara daha iyi üretim olanakları sunmak, ekonomik açıdan farklılaşan bölgeler arasında dengeli gelişmeyi sağlamak, sanayi işletmelerini kent merkezlerinin dışına çıkarmak ve onların uygun, planlı ve programlı yerleşimini sağlayıp sanayileşmenin kentler üzerinde doğurabileceği olumsuz etkileri ortadan kaldırarak kentleşme ile sanayileşme arasındaki ilişkiyi düzenlemek gibi önemli fonksiyonları ile uygulanacak sanayi politikası için kritik bir araç haline gelmiştir. Türkiye ekonomisinin gelişimi için bu işlevlerin etkin olarak yerine getirilmesi, OSB'lerin sayılarının ve niteliklerinin artarak tüm ülke geneline yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Bu çalışma; OSB'ler ile bölgesel kalkınma arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak; Türkiye'de bölgesel kalkınma politikası araçları genel olarak ele alınmıştır. İkinci bölümde, OSB'lere özel vurgu yapılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Isparta ili Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi üzerine bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Söz konusu uygulama ile birlikte; OSB'lerin bölgesel kalkınmadaki rolü ampirik olarak ele alındığı gibi, OSB'lerin önündeki temel engeller ve gelişimleri için atılması gereken adımlar da ortaya konmuş olmaktadır.

* Yrd. Doç. Dr. Bozok Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

** Yrd. Doç. Dr. Bozok Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

Makalenin geliş tarihi: Mart 2008, kabul tarihi: Eylül 2008

I. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI ARAÇLARINA GENEL BAKIŞ

Bölgesel kalkınma; bir açıdan bakıldığında hedeflenen yörelerde ve sektörlerde yatırım düzeyinin yükseltilmesini, böylece bu yörelerde ekonomik kalkınmanın sağlanmasını öngörmektedir. Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi için yatırım kararlarının çeşitli araçlar ve kurumlar kullanılarak etkilenmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle bölgenin ekonomik potansiyelinin ortaya çıkarılması ve her ilin kendine has üstün özelliklerinin ortak kullanımı ile daha hızlı bir kalkınma sürecinin başlatılabilmesi sağlanabilecektir (Arslan, 2005:291).

Türkiye'nin bölgesel kalkınma yaklaşımını tarihsel süreç içerisinde değerlendirmek gerekirse üç ayrı dönem düşünülebilir. Birinci dönem olan Cumhuriyet'in kuruluşundan planlı kalkınma döneminin başladığı 1963 yılına kadar devam eden dönemde önem verilmeyen bölgesel planlama, bir kalkınma aracı olarak değil, bir inşa aracı olarak görülmüştür. Planlama ve onun temel amacı, bir fiziksel yerleşim planının kurulması olarak tanımlanmış, bunun sonucunda sanayi ve hizmet sektörünün ülkenin batı kesimlerinde yer alan bir kaç şehirde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde sonuç olarak, bölgesel kalkınmanın ihmal edildiği söylenebilir (Atlan, 2007:1).

Planlı kalkınma ile birlikte başlayan ikinci dönem, Türkiye'ye adaylık statüsünün verildiği 1999 Avrupa Konseyi Helsinki Zirvesine kadar devam eder. 1963'te planlı dönemin başlamasıyla birlikte, bölgesel planlama anlayışı değişmeye başlamış, bölgesel planlama bir öncelik haline gelmiştir. Fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutların birlikte ele alındığı entegre planlama yaklaşımı uygulamaya konulmuştur. Son dönem ise, Helsinki kararından günümüze kadar devam eden süreçtir (Atlan, 2007:1).

Türkiye'de 1960'lardan bu yana, dengeli bir bölgesel kalkınma politikası uygulanmaktadır. Beş yıllık kalkınma planları, entegre bölgesel kalkınma planları, Kırsal Kalkınma Projeleri, yatırım teşvikleri ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere, OSB'ler ve küçük ölçekli işletmeler için Küçük Sanayi Siteleri (KSS'ler) bu politikanın başlıca araçları arasında yer alır (Arslan, 2005:291; Atlan, 2007:2).

Türkiye'de bölgesel kalkınma için kullanılan en yaygın araç, sektörler ve yörelere göre farklılaştırılmış bir teşvik sistemidir. Bu sistem, illerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı oranlarda uygulanmaktadır. Türkiye'de teşvikler dışında kullanılan temel araç, kamu yatırımlarıdır. Kamu hizmetlerine ve altyapıya yapılan yatırımların ekonomik kalkınma açısından etkin bir araç olduğu gözlenmiştir. Ancak başlangıçta etkin bir araç olarak kullanılan kamu yatırımları, son dönemlerde hem azalmış hem de etkinliğini kaybetmiştir. Bu yüzden kamu sınai yatırımlarının bölgesel kalkınmada bir araç olarak kullanılmasından vazgeçilmiş

ve sanayileşmede öncülük özel yatırımlara verilmiştir. Sanayinin yer seçimi kararlarını etkilemek ve dolaylı olarak bölgesel kalkınmayı desteklemek için ülkemizde kullanılan bir başka araç OSB'ler ve KSS'lerin kurulmasının desteklenmesidir. Ancak uluslararası karşılaştırmalar, Türkiye'de bu aracın istenildiği gibi yaygın ve etkin olarak kullanılmadığını göstermektedir (Arslan, 2005:291).

Bunların dışında son dönemde Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB'ler)¹ (2001), Endüstri Bölgeleri² (2002) ve Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA'lar)³ (2006) gibi daha modern araçların bölgesel kalkınma politikalarında görülmeye başladığı söylenebilir.

II. OSB'LER VE KALKINMAYA ETKİLERİ

OSB'ler dünyada ilk kez ABD'de ortaya çıkmıştır. Burada, tekstil imalat-haneleri fiziksel yerleşmelerle bir araya toplanmıştır. ABD'de 1885 yılında hazırlanan bir raporda ise, Endüstri Bölgeleri'nin oluşturulmasının sanayinin geliştirilmesi için önemli bir araç olacağına vurgu yapılmaktadır. OSB'ler ile ilgili ilk bilinçli uygulama ise; 1896 yılında İngiltere'nin Manchester kenti yakınlarında kurulan "Trafford Park" uygulamasıyla gerçekleştirilmiştir. OSB fikrinin ilk olarak ortaya çıktığı ABD'de ise, ancak 1899 yılında uygulamaya geçilebilmiştir. 1905 ve 1909 yıllarında, özel girişimciler Chicago kentinde "Central Manufacturing" ve "Clearing" ismini verdikleri iki Endüstri Bölgesi kurmuşlardır. Bunlar aynı zamanda, modern anlamda Endüstri Bölgeleri'nin ilk örnekleridir. Bu uygulamaların amacı, sanayicilerin altyapılı sanayi arsası gereksinmelerinin karşılandığı bölgelerde özel firmaların kar elde etmelerini sağlamaktır. Yani, ABD'deki ilk OSB uygulamaları, özel sektör tarafından kar elde etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir (Eyüboğlu, 2003:3-4).

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte başlayan dönemde, OSB'ler bir devlet yatırımı olarak görülmeye başlanmış; gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'lerin geliştirilmesine hizmet etmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu ülkelerde, OSB uygulamalarına ancak 1950'li yıllarda geçilebilmiştir (Eyüboğlu, 2003:4).

Türkiye'de ise OSB'lerin kuruluşu, 1960'lı yıllar ile başlar. Bu dönemde sanayinin "lokomotif" sektör olduğu kabul edilmiş, ekonomik dengenin kurulması, sosyal ve ekonomik kalkınmanın birlikte sağlanması, belli bir hızda büyümenin gerçekleştirilmesi ve sanayileşmeye önem verilmesi gibi uzun vadeli hedefler ortaya konmuştur. Bu hedefler doğrultusunda; ilk olarak 1962 yılında Bursa ilinde OSB'nin kurulmasıyla birlikte ülkede sanayinin geliştirilmesi amacıyla uygulamaya konulan pek çok teşvik tedbirlerinden biri olan OSB uygulamalarına başlanmıştır. Söz konusu dönemde Dünya Bankası'ndan alınan kredi ile Bursa OSB gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde bir fon oluşturulmuş, devlet bütçesinden fona kaynak aktarılmış ve bu fondan OSB'ler kredilendirilerek, yapımlarına başlanmıştır. OSB'lerin kurulması, o tarihlerde 5 yıllık kalkınma planlarındaki hedefler doğrultusunda, Bakanlar

Kurulu Kararları ile gerçekleştirilmiştir. Bakanlar Kurulu kararı ile OSB kurulması kararlaştırıldıktan sonra OSB'lerin alt yapı yatırımlarının % 99'u kurulan bu fondan karşılanmıştır. % 1'i ise, OSB'yi kuran ticaret ve sanayi odaları/sanayi odaları veya ticaret odaları ile yerel yönetimler tarafından karşılanmıştır (OSBÜK, 2007:1).

Yabancı yatırımcıya destek olmak amacıyla, Endüstri Bölgeleri Kanunu çıkarılmış, ancak bu kanun işlerlik kazanamamıştır. Bununla birlikte, bu kanundaki yatırım kolaylıklarının tüm OSB'lerde uygulanması yolunda çalışmalar halen sürmektedir. Uzun yıllar herhangi bir kanunu olmadan bazı düzenlemeler ile kurulan ve işletimi sağlanan OSB'lerin kuruluş ve işleyiş sürecinde düzenin sağlanması ve yasal bir statüye kavuşturulmaları için düzenlenen OSB Kanunu, ancak 2000 yılında çıkarılabilmektedir (OSBÜK, 2007:2).

Türkiye'de OSB'ler; sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla, sınırları tasdikli arazi parçalarının gerekli altyapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve OSB Kanunu hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri olarak tanımlanır (OSBÜK, 2007:2).

OSB'ler örgütlü, düzenli ve planlı bir yaklaşımın ürünleridir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na göre OSB'ler; KOBİ'lerin geliştirilmesi için gerekli olan planlı yerleşme alanlarının altyapı ve ortak hizmet gereksinmelerinin inşa edilerek sağlanması yoluyla belli standartlarda geliştirilmesi ve organize edilmesidir. Kısaca söylemek gerekirse, OSB'ler; ekonomik bir ölçek içerisinde gruplanmış fabrika yerleşim yerleridir. OSB'ler fabrikaların kurulabilmesi için gereken fiziksel gereksinimleri karşılarken; sanayi işletmelerinin etkin çalışabilmeleri bakımından da uygun bir ortam sunmakta; bu yolla, sanayi ilişkilerinin birbirini besleyen bir ağ gibi geliştirilmesinde elverişli bir çevre yaratmaktadır. Ayrıca OSB'ler girişimcilere sanayi tesisi kurmaya uygun arazileri göstererek; tarıma elverişli alanların korunmasını sağlamaktadır. Bu açıklamalar çerçevesinde, OSB'lerin oluşturulmasında güdülen amaçlar şöyle sıralanabilir (Eyüboğlu, 2003:2-3):

- Sanayinin disipline edilmesi.
- Kentlerin planlı yerleşimine ve gelişimine katkıda bulunulması.
- Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir program içinde üretim yapmaları yoluyla üretimde verimlilik ve kârlılık sağlanması.
- Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması.
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının önüne geçilmesi.

- Altyapının gereksinmelere uygun olarak planlanması; yani sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler gibi ortak hizmet kuruluşlarının oluşturulması.
- Standardizasyonun sağlanması.
- Ortak arıtma tesisleriyle çevre kirliliğinin önlenmesi.
- OSB'lerin devlet gözetiminde kendi organlarıncaya yönetilmesinin sağlanması.

Böylece, OSB'ler hem bir mekân düzenleme aracı, hem de bir kalkınma aracı olarak görülebilir. OSB'lerin bölgesel kalkınma üzerindeki rolü üç önemli kanal aracılığıyla gerçekleşir. Birincisi, OSB'lerin kuruluşundaki asıl amaç olan sanayileşmenin yol açtığı olumsuz etkilerin üstesinden gelinmesi; çevreye duyarlı düzenli kentleşmenin sağlanmasıdır. İkincisi, üretim faaliyetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesi için gerekli olan çok sayıda kamu hizmetinin girişimcilere ulaştırılabilmesidir. İmarı ve altyapı bağlantıları tamamlanmış arsaya erişim, izin ve ruhsatların verilmesi, altyapı hizmetlerinin nitelikli ve ucuz olarak sağlanması bu işlevin unsurları arasındadır. Üçüncüsü, benzer faaliyetlerde bulunan firmaların aynı coğrafi yerleşke içinde bulunması sonucu birbirleri üzerinde olumlu etki yaratmalarıdır. Kümelenme yaklaşımıyla⁴ açıklanacak bu etki sonucu firmalar gerek birbirleri arasındaki işlem maliyetlerini düşürerek gerekse sinerji yaratarak bir arada olmak suretiyle verimliliklerini artırmaktadırlar (Çağlar, 2006:312).

III. ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ-BÖLGESEL KALKINMA İLİŞKİSİ: SÜLEYMAN DEMİREL ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ARAŞTIRMASI

Çalışmanın bu bölümünde, OSB'ler ile bölgesel kalkınma arasındaki ilişkiler Isparta ili Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi üzerine gerçekleştirilen bir araştırma ile somut şekilde ele alınmaktadır. Bu bağlamda; öncelikle araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın kapsamı ve sınırları üzerinde durulmakta, daha sonra araştırmanın bulguları değerlendirilmektedir.

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel amacı; OSB-bölgesel kalkınma arasındaki ilişkileri analiz etmektir. Çalışmada bu ilişkiler, Isparta Organize Sanayi Bölgesi örnek uygulamasında incelenmektedir. Bu nedenle, genelde Isparta ili sosyo-ekonomik profili, özelde Isparta Organize Sanayi Bölgesi üzerinde durmak faydalı olacaktır.

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması'nda "TR61-Antalya Alt Bölgesi" içerisinde yer alan üç ilden biri olan ve 2003 yılı gelişmişlik sıralamasında 26'ncı sırada bulunan Isparta ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik profilini, Tablo 1 yardımıyla değerlendirmek mümkündür. Türkiye'de 2000 yılı verileri dikkate

alındığında, Kişi Başı GSYİH 1.837\$ düzeyindedir. Isparta ili 1.318\$ ile hem Akdeniz Bölgesi hem de Türkiye ortalamasının gerisindedir. Ayrıca kişi başına düşen ihracat ve ithalat değerleri itibariyle hem bölgenin hem de Isparta ilinin Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Isparta ekonomisinde dik-kati çeken temel gelişmelerden biri, eğitim ve sağlık göstergeleri itibariyle Türkiye ortalamasının üzerinde, istihdam verileri itibariyle genel olarak Türkiye ortalamasının altında bir performansın sergilenmesidir (Tablo 1).

Isparta ilinin ekonomik yapısı incelendiğinde, il ekonomisinin geniş ölçüde tarıma dayalı olduğu söylenebilir. Gülyağı imalatı, en çok bu ide yapılıdır. Bunların dışında, halıcılık ve kükürt işletmeciliği ilde ileri düzeydedir. Isparta'da sanayi sektörü, tarıma dayalıdır. Halıcılık ve dokumacılık, gülyağcılık, orman ve mobilya, dericilik ve gıda sanayi başlıca sanayi kollarıdır (Türkiye Forum, 2007:1).

Tablo 1: Isparta İli Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Profili

Göstergeler	Birim	Isparta	Akdeniz Bölgesi	Türkiye	81 İl İçerisinde
Genel Ekonomik (2000)					
Kişi Başı GSYİH	\$	1.318	1.726	1.837	42
Kişi Başı İhracat (1995-2000)	\$	170	1.841	2.249	35
Kişi Başı İthalat (1995-2000)	\$	273	2.944	3.967	32
Demografik (2000)					
Toplam Nüfus	Kişi	513.681	8.706.005	67.803.927	42
Şehirleşme Oranı	%	58,71	59,78	64,90	25
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (1990-2000)	%0	16,67	21,43	18,28	29
Nüfus Yoğunluğu	Kişi/Km ²	62,07	98	88	41
Eğitim (2000/2001)					
Okur-Yazar Nüfus Oranı	%	92,01	88,16	87,30	9
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı	%	8,37	8,28	8,42	9
Liseler Okullaşma Oranı	%	33,58	42,18	36,92	41
Meslek Liseleri Okullaşma Oranı	%	21,76	16,55	20,49	36
Sağlık (2000)					
On bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	Kişi	14	10	13	6
On bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	Adet	3	3	3	25
Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	Adet	53	19	23	1
İstihdam (2000)					
Tarım Sektöründe Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	%	56,90	54,97	48,38	53
Sanayi Sektöründe Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	%	8,34	8,78	13,35	32
Ticaret Sektöründe Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	%	5,73	10,46	9,67	45
Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	%	5,57	7,37	8,81	28
İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	%	1,52	2,23	2,61	38

Kaynak: DPT (2003), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırması**, DPT Yayın No:2671, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, s.186.

İlde kuruluşu tamamlanan Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi ile parselasyon ve yatırım aşamasında Isparta Deri Organize Sanayi Bölgesi, Yalvaç Organize Sanayi Bölgesi ve Organize Çiçekçilik Sanayi Bölgesi olmak üzere 4 adet OSB bulunmaktadır. Isparta'da OSB kurma çalışmaları 1976 yılında başlamış, ancak tüm çalışmalar ağırlıklı olarak 1992-2000 yılları arasında yoğunlaşmıştır. Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesinin faaliyete geçmesiyle sermayenin yatırıma yönelmesi hızlandırılmıştır. Bölgede 30 tesis üretim faaliyetini sürdürmekte olup, 38 tesis de proje ve inşaat aşamasındadır. İlde kurulu bulunan 7 adet KSS'de 1.762 işyerinde esnaf ve sanayiciye planlı ve sağlıklı koşullarda çalışma ortamı sağlanmıştır. Ayrıca, Isparta Organize Sanayi Bölgesinin tamamının veya bir bölümünün Endüstri Bölgesi ilan edilmesine gayret edilmektedir. Bu gerçekleştirildiğinde bölgesel kalkınmada önemli bir ivme yakalanmış olacaktır.

B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI

Araştırma kapsamında, bölgede faaliyet gösteren 30 imalat sanayi firması üzerinde bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gerekli veriler her firmadaki yetkili kişiler (firma sahibi, firma yöneticileri ya da yönetici yardımcıları) ile yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma ile bölgedeki firmaların genel profili çıkarıldığı gibi, üretim, üretim maliyetleri, istihdam, yatırımlar, yurt içi ve yurt dışı satışlar, kapasite kullanım oranları bağlamında firmaların ekonomik performansları ve rekabet güçleri, OSB'nin bölge kalkınmasına olan etkileri ve OSB'nin gelişimini engelleyen temel etmenler incelenmiştir.

C. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen veriler OSB'deki firmaların genel profili, ekonomik performansları, OSB'nin bölgesel kalkınmadaki temel fonksiyonları ve OSB'nin gelişimini engelleyen etmenler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

1. OSB'deki Firmaların Genel Profili

Araştırma kapsamındaki ilgili firmaların faaliyet konularına göre yani sektörel dağılımları incelendiğinde; kereste-ağşap doğrama sektöründe bir yoğunlaşmanın olduğu, bunu tekstil sektörünün izlediği söylenebilir. İlgili sektörlerin sayısal olarak dağılımında da görülmektedir ki bölge sanayisi için ana işti-gal kolu başta tekstil ve devamla kereste ağşap ve doğramadır. Bölge genel olarak değerlendirildiğinde bu gerçek su yüzüne çıkacaktır. Dolayısıyla, OSB'nin lokomotifleri bu sektörlerdir. Diğer taraftan, hazır beton sektöründe ise az sayıda firmanın faaliyette bulunduğu görülmektedir. Bu sektörlerin haricinde dağılımın birbirine yakın sonuçlar verdiği diğer sektörler ise; mobilya, gıda ve makine-metal sektörleridir. Bu sektörler, yaklaşık yüzde 14 lük bir paya sahiptirler (Tablo 2).

Tablo 2: Faaliyet Konularına Göre Dağılım

Faaliyet Konuları/Sektörler	Frekans	Yüzde
Mobilya	4	13,3
Gıda	4	13,3
Kereste-Ahşap Doğrama	8	26,6
Tekstil	7	23,3
Makine-Metal	4	13,3
Hazır Beton	3	10
TOPLAM	30	100

Avrupa Birliği ile uyumlaştırılmış KOBİ tanımına göre; 1-49 arasında çalışan personele sahip firmalar küçük, 50-149 arasında çalışan olan firmalar orta, 150 ve üzerinde çalışan olan firmalar ise büyük ölçekli firmalar kategorisinde yer almaktadır. Bu bağlamda; sektörlerin büyük çoğunluğu küçük ölçeklidir. Örneğin mobilya, gıda, makine-metal ve hazır beton sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin tamamının küçük ölçekli olduğu görülmektedir. Yalnız ülkemizde 50 ye kadar işçi çalıştıran yerlerin de küçük işletme kapsamında sayıldığı, fakat bunun yanı sıra yıllık net satış hâsılatı ve mali bilanço değeri de göz önüne alındığı için bu bölgedeki işletmelerin aslında birçoğu yapı itibari ile orta ölçeğin üzerine çıkmaktadır. Kereste, ahşap ve doğrama sektörü için yukarıda yapılan tespit doğru olarak kabul edilebilir. Tekstil sektörü, orta ve büyük ölçekte faaliyet gösteren firmalar ile ayrı bir önem kazanmıştır. İlgili OSB de faaliyet gösteren tekstil firmaları zaten ağırlıklı olarak büyük işletme statüsünde kabul edilmektedir. Dolayısıyla, diğer sektörler nazaran tekstil sektörünün bölgesel istihdama olan katkısı oldukça yüksektir. Bu, aslında Türkiye genelindeki bir gerçeği yansıtmaktadır. Tekstil sektöründen sonra kereste ve ahşap doğrama sektörünün bu noktada önemli katkısının olduğu söylenebilir. Bu sektörlerden sonra diğer sektörlerin mali bilanço haricinde sadece çalışan personel kriteri dikkate alındığında görülen odur ki firmalar küçük işletme statüsünde faaliyet göstermektedirler (Tablo 3).

Tablo 3: Ölçekselsel Dağılım (Çalışan Sayısına Göre)

Sektörler	1-50	51-150	151 ve üzeri
Mobilya	4	-	-
Gıda	4	-	-
Kereste-Ahşap Doğrama	8	-	-
Tekstil	1	4	2
Makine-Metal	4	-	-
Hazır Beton	3	-	-
TOPLAM	24	4	2

Tablo 4, firmaların faaliyet süreleri hakkında bilgi verir. OSB'nin kuruluşu ağırlıklı olarak kereste-ahşap doğrama sektörüne dayanmaktadır. Yani; bu sektör en köklü sektör olarak görülmektedir. OSB de faaliyet gösteren kereste, ahşap ve doğrama sektöründeki firmaların yüzde 90'ı, 20 yıldan fazla, hatta bir

kısımının da 50 yıla yakın bu alanda faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bunu makine-metal ve mobilya sektörleri izlemektedir. Bu sektörlerde genellikle firmaların faaliyet süreleri ortalama 10 yıl civarındadır. Gıda sektöründe kökleşmiş firmaların yanı sıra sektöre yeni dâhil olmuş firmalarda mevcuttur. Bu sektördeki işletmelerin % 50 si henüz 5 yılı dahi doldurmamış işletmelerden oluşmaktadır. Tekstil sektörünün geçmişi ise kereste, ahşap ve doğrama sektörüne nazaran daha yenidir. Bu sektörde de firmaların ortalama faaliyet ömürlerinin 10 yıla yakın olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Faaliyet Sürelerine Göre Dağılım

Sektörler	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16 yıl ve üzeri
Mobilya	-	2	1	1
Gıda	2	-	-	2
Kereste-Ahşap Doğrama	2	-	1	5
Tekstil	1	5	-	1
Makine-Metal	1	-	2	1
Hazır Beton	-	3	-	-
TOPLAM	6	10	4	10

Faaliyet sürelerine paralel olarak firmaların ağırlıklı olarak kurumsallaştıkları, dolayısıyla işletme hüviyeti kazandıkları görülmektedir. Ancak, en köklü sektör konumunda olan kereste-ahşap doğrama sektöründeki firmaların yarısının şahıs işletmesi şeklinde teşekkül ettiği yani geleneksel niteliğini koruduğu diğer yarısının da işletme hüviyeti taşıdığı söylenebilir. Aynı durum, makine-metal sektöründe de kendisini hissettirmektedir. Bu sektörde de firmaların %50 si şirket hüviyeti taşıırken kalanları ise, adi ortaklık ve şahıs işletmesi şeklinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Mobilya, hazır beton ve gıda sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların %100 ü şirket hüviyeti kazanmıştır. Tekstil sektöründe ise firmaların büyük çoğunluğu şirket hüviyeti ile çalışmakta nadiren el doku macılığına dayanan şahıs işletmelerine de rastlanmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5: Hukuki Yapılarına Göre Dağılım

Sektörler	Şahıs işletmesi	Adi ortaklık	Anonim şirket	Limited şirket
Mobilya	-	-	2	2
Gıda	-	-	3	1
Kereste-Ahşap Doğrama	3	1	1	3
Tekstil	1	-	4	2
Makine-Metal	1	1	-	2
Hazır Beton	-	-	1	2
TOPLAM	5	2	11	12

Coğrafi bölge bazında hiçbir firmanın faaliyet göstermediği görülmektedir. Firmaların büyük bir çoğunluğunun ülke ve uluslararası bazda faaliyet göstermeleri, yani ihracatta bulunmaları ilgi çekicidir. Dolayısıyla; firmalar için Türkiye ve dünya önemli bir pazar konumundadır. İhracatı sürükleyen temel sektör-

ler; tekstil, mobilya ve gıdadır. Bunun dışında oldukça az sayıda firma il düzeyinde faaliyetlerine devam etmektedir. En köklü ve geleneksel yöntemler ile faaliyetini sürdüren kereste-ahşap doğrama sektörünün dışa açılmadığı görülmektedir. Bu, daha çok sektörün dışa açılmaya ihtiyaç duymaması ve oldukça geleneksel bir görünüm çizmesi ile açıklanabilir. Bu sektörün haricinde özellikle hazır beton sektörünün büyük bir kısmını teşkil eden firmaların sadece il bazında çalıştığı söylenebilir. Mobilya, gıda ve tekstil sektörleri ihracatı sürükledikleri kadar iç pazarın ihtiyaçlarının karşılamada da önemli bir yere sahiptirler. Yalnız özellikle ihracata yönelik çalışan firmaların il düzeyinde pekte faaliyetleri olmadığı görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 6: Faaliyet Çevrelerine Göre Dağılım

Sektörler	İl bazında	Bölge bazında	Ülke bazında	Uluslar arası bazda
Mobilya	-	-	1	3
Gıda	-	-	2	2
Kereste-Ahşap Doğrama	1	-	7	-
Tekstil	-	-	3	4
Makine-Metal	-	-	4	-
Hazır Beton	2	-	-	1
TOPLAM	3	-	17	10

2. Firmaların Ekonomik Performansları

Bu başlık altında; kapasite kullanım oranları, kapasite düşüklüğünün nedenleri, üretim miktarı, üretim maliyetleri, istihdam, yurt içi ve yurt dışı satışlar ve yatırımlardaki genel eğilim üzerinde durulduğu gibi, rekabet avantajını etkileyen temel faktörlere de değinilmiştir.

Sektörler itibariyle kapasite kullanım oranları incelendiğinde görülecektir ki; firmaların büyük bir çoğunluğu %50-%75 kapasite aralığında çalışmaktadır. Özellikle hazır beton ve tekstil sektörlerinde firmaların oldukça önemli bir kısmının %50-%100 kapasite aralığında faaliyet gösterdiği görülmektedir. Üretim ve pazarlamadan gelen gücünü kullanabilen firmaların yüksek kapasite ile çalıştığı gözlemlenmektedir (Tablo 7). Sektörlerde ortalama kapasite kullanım oranları dikkate alındığında; hazır beton (%70) ve tekstil sektörü (%68,5) ön planda yer almaktadır. Bunu sırasıyla; gıda (%57,5), mobilya (%52,5), kereste-ahşap doğrama (%49,3) ve makine-metal sanayileri (%45) izlemektedir.

Tablo 7: Kapasite Kullanım Oranları

Sektörler	%25'e kadar	%25-%50	%50-%75	%75-%100
Mobilya	-	2	2	-
Gıda	-	1	3	-
Kereste-Ahşap Doğrama	1	4	2	1
Tekstil	1	-	3	3
Makine-Metal	-	3	1	-
Hazır Beton	-	-	2	1
TOPLAM	2	10	13	5

Diğer taraftan; sektörel bazda kapasite düşüklüğünün nedenlerini Tablo 8 ile değerlendirmek mümkündür. Bu tablodaki her bir indeks, ilgili sektörlerdeki firmaların kapasite düşüklüğünün nedenleri şıklarına verdikleri cevapların önem derecesine göre puanlarının toplanmasıyla elde edilmiş bir indekstir. Buna göre; genel olarak baktığımızda firmaların kapasite kullanım oranlarını olumsuz etkileyen en önemli faktör üretim maliyetlerindeki artıştır. Bunu iç talep yetersizliği ve ithal mallar ile rekabetin artması izlemektedir. Sektörel bazda bakıldığında; mobilya sektörü için üretim maliyetlerindeki artış ve dış talep yetersizliği ön plandadır. Kereste-ahşap doğrama sektöründe üretim maliyetlerindeki artış ve iç talep yetersizliği, Türkiye ve bölgenin öncü sektörü olan tekstil ile gıda sektörlerinde ithal mallar ile rekabetin artması ve üretim maliyetlerindeki artış, makine-metal sektöründe üretim maliyetlerindeki artış ve ithal mallar ile rekabetin artması, son olarak hazır beton sektöründe ise üretim maliyetlerindeki artış ve banka kredi faizlerindeki yükselme önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 8: Kapasite Düşüklüğünün Nedenleri

Faktörler/Sektörler	Mobilya	Gıda	Kereste Ahşap D.	Tekstil	Makine Metal	Hazır Beton	TOPLAM
İç talep yetersizliği	17	17	38	34	18	8	132
Dış talep yetersizliği	20	7	13	13	4	4	61
Hammadde-yardımcı madde temininde güçlük	15	9	25	12	9	11	81
Üretim maliyetlerindeki artış	22	20	39	36	21	15	153
Banka kredi faizlerinin yüksekliği	15	13	22	19	13	14	96
İthal mallar ile rekabetin artması	5	22	30	39	19	11	126
	94	88	167				

Mobilya sektöründe düşük kapasite ile çalışmaya neden olan dış talep yetersizliği faktörü, sektörün ihracat konusunda problemler yaşadığının bir göstergesidir. İlgili sektörde firmaların %75 ihracat yapmasına rağmen, bu konuda organize olunamamaktadır. Çalışma ile birlikte, firmaların sektörel dış ticaret modellerine bakış açıları incelenmiş, firmaların bu konuya oldukça uzak olmaları

açıklayıcı bir gösterge olarak değerlendirilmiştir. Yine bu sektörde ithal mallar ile rekabet unsurunun çok baskın olmadığı, ilgili sektörde yerli üretimin piyasa liderliği konusunda mesafe katettiği gözlemlenebilmiştir.

Gıda sektöründe firmaların %50'sinin ihracata yönelik çalışmasına karşın, kapasiteyi etkileyen etmenlerden ithal mallar ile rekabetin en baskın etmen olduğu, dış talep yetersizliğinin ise en az yüklemeye değer olduğu gözlemlenmiştir. Firmaların uluslararası piyasalarda gösterdikleri başarıyı kendi iç piyasalarında gösterememelerinin altında derin pazarlama problemleri yatmaktadır.

OSB'nin en köklü sektörü olan kereste-ahşap doğrama sektöründe iç talep darlığından ötürü yeterli kapasite düzeyine ulaşamamaktan şikâyetçi olunmaktadır. İlgili sektör geleneksel metotlarla üretime devam ettikçe, yenilik ve yeni teknoloji ürünleriyle iç piyasada yeterince rekabet edemeyecektir.

Gerek ülkemizin gerekse bölgenin en güçlü sektörü olan tekstilde kapasite kullanımı konusunda makro düzeyde yaşanan sorunlar bu bölgeye de yansımaktadır. Çoğunlukla bu sektörde en önde gelen problem, ithal ürünler ile rekabet edememekten kaynaklanmaktadır. Kota uygulamaları ve uluslararası ticaretten kaynaklanan sorunlar sektörün önünü tıkayan sebeplerdir.

Hazır beton sektöründe ise; son yıllarda kurulan ve ülke genelinde sürekli aktif olan inşaat sektörü için çalışan firmaların özellikle finansman kaynağı konusunda sorun yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Firmaların son beş yıllık dönem içerisinde sergiledikleri ekonomik performanslar genel olarak değerlendirildiğinde; üretim miktarında artış eğiliminin olduğu, üretim maliyetlerinin 2002-2004 döneminde artmakla birlikte son iki yıl içerisinde pek fazla değişmediği, istihdam hacminin yıllar itibarıyla artan bir trend gösterdiği, yatırımların pek fazla değişmediği, yurt içi satışlarda üretim miktarındaki artışa paralel olarak artışların yaşandığı söylenebilir.

Burada ayrıca, sektörlerdeki firmaların rekabet avantajını etkileyen unsurlar da incelenebilir. Tablo 9, bu konuda önemli bilgiler sunmaktadır. Bu tablo da, aynen Tablo 8 gibi oluşturulmuştur.

Nitekim genel olarak bakıldığında; maliyetleri düşürme en önemli rekabet aracı olarak görülmekte bunu, kaliteyi geliştirme, pazarlama ve ürün yenilikleri izlemektedir. Makine-metal ve gıda sektörleri hariç tüm sektörlerde firmaların rekabetini etkileyen en önemli unsur maliyetlerin düşürülmesidir. Makine-metal sektöründe kaliteyi geliştirme, gıda sektöründe ise pazarlama yenilikleri rekabet avantajı sağlayan en önemli unsur olarak göze çarpmaktadır. Özellikle ihracat lokomotif olan tekstil sektöründe, rekabet avantajının sağlanması hususunda maliyetlerin düşürülmesi faktöründen sonra en çok yüklemeye kalitenin geliştirilmesine yapılmıştır. Özellikle uluslar arası arenada toplumların kalite bilinçlerinin

yüksekliği bu sonucu desteklemektedir. Gıda sektöründe ise rekabet avantajını etkileyen en önemli faktörün pazarlama yeniliği olduğunun söylenmesi ilgi çekicidir. Son zamanlarda süratle artan ve değişen müşteri memnuniyeti profili bunun bir göstergesidir. Özellikle süreç yeniliği faktörüne bütün sektörlerde gerekli yüklemenin yapılmamış olması düşündürücüdür. Organizasyonların bu alanda kendilerini yenilediklerini söylemek pekte doğru bir ifade olmayacaktır.

Tablo 9: Rekabet Avantajını Etkileyen Unsurlar

Unsurlar	Mobilya	Gıda	Kereste Ahşap D.	Tekstil	Makine Metal	Hazır Beton	TOPLAM
Kaliteyi geliştirme	23	19	43	40	23	19	167
Maliyetleri düşürme	28	21	56	48	22	20	195
Ürün yeniliği	19	8	33	31	21	8	120
Süreç yeniliği	13	15	16	17	9	5	75
Pazarlama yeniliği	14	25	39	30	14	12	134
Organizasyonel yenilik	7	14	16	15	5	6	63
Teknik bilgi	8	10	21	15	19	14	87

3. OSB'nin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri

Araştırmaya katılan firmalar, OSB'lerin temel fonksiyonlarını önem derecesine göre değerlendirmişlerdir. Burada, tamamen katılıyorum-hiç katılmıyorum arasında 5'li ölçek ile sorular firmalara iletilmiştir. Tablo 10'da, OSB'lerin temel fonksiyonlarına ilişkin ifadelerle firma değerlendirmelerinin ortalamaları ve standart sapmaları yer almaktadır.

Tablo 10: OSB'nin Temel Fonksiyonları

OSB'nin Temel Fonksiyonları	N	Ortalama	Standart Sapma
Sanayinin disiplini edilmesi ve yapılanmasını sağlar	30	3,73	,828
Sanayinin az gelişen bölgelerde yaygınlaşmasını sağlar, bölgeler arası dengeli kalkınmaya hizmet eder	30	3,63	,928
Sağlıklı, ucuz ve güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesislerin kurulmasına katkı sağlar	30	3,57	,774
Özel sektör yatırımcılarını bölgeye çeker	30	3,50	,820
Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğini önler	30	3,50	,900
Kobi'lerin gelişimini sağlar ve onlara daha iyi bir üretim imkanı sunar	30	3,47	,860
Şehirin planlı gelişmesine katkı sağlar	30	3,37	,890
Birbirini tamamlayan ürünleri üreten sanayicilerin bir program dahilinde üretim yapmalarını sonucu üretimde verimliliği artırır	30	3,30	,915
Bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmayı kolaylaştırır	30	3,27	,868
Tarım alanlarının sanayide kullanılmasına yardım eder	30	2,30	,750

Ortalamanın üzerinde; "ilgili görüşe katılıyorum" a yakın bir değerlendirme genelde göze çarpmaktadır. Firmaların büyük çoğunluğu bir birine yakın oranlarda OSB'lerin bir işlevi hariç diğer işlevlerin gerçekleştirildiğine katılmaktadır. Yani; OSB'lerin tarım alanlarının sanayide kullanılmasına yardımcı olması fonksiyonuna firmaların katılmadıkları söylenebilir. Diğer taraftan; OSB'lerin sanayinin disipline edilmesi ve yapılanmasını sağlama; sanayinin az gelişmiş bölgelerde yayılmasını sağlama ve bölgeler arası dengeli kalkınmaya hizmet etme; özel sektör yatırımcılarını bölgeye çekme; sağlıklı, ucuz ve güvenilir bir altyapı ve ortak tesislerin kurulmasına katkı sağlama; müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğini önleme; Kobi'lerin gelişimini sağlama; şehrin planlı gelişimine katkı sağlama; birbirini tamamlayan ürünleri üreten sanayicilerin bir program dâhilinde üretim yapmaları sonucu üretimde verimliliği artırma; bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmayı kolaylaştırma fonksiyonlarına firmaların katıldıkları görülmektedir. Dolayısıyla, ilk dokuz fonksiyonun OSB-bölgesel kalkınma ilişkisinde rolünün olduğu, ancak bunun derecesinin çok yüksek olmadığı söylenebilir.

Bu tablo aynı zamanda, firmaların OSB'nin bölgesel kalkınmada icra ettiği fonksiyonlar konusundaki genel eğilimini yansıtmakta, her bir fonksiyonun önem sıralaması hakkında bilgi vermektedir. Buna göre, sanayinin disipline edilmesi ve yapılanmasının sağlanması fonksiyonu en önemli etken olarak değerlendirilirken, tarım alanlarının sanayide kullanılmasının sağlanması fonksiyonu ise en alt sırada yer alan, en düşük öneme sahip etken olarak görülmektedir.

4. OSB'nin Gelişmesini Engelleyen Etkenler

Araştırma kapsamındaki firmaların %80'i, Isparta Süleyman Demirel OSB'nin yeterince gelişme göstermediği yönünde fikir beyan etmişlerdir. Ayrıca, OSB'nin gelişimini engelleyen temel etmenleri önem derecesine göre değerlendirmişlerdir. Tablo 11, OSB'nin gelişimini engelleyen etmenlere firma değerlendirmelerinin ortalamaları ve standart sapmalarını ifade etmektedir. Burada beş etkene ilişkin değerlendirmenin dördün üzerinde olması dikkat çekicidir. Diğer faktörlere ilişkin firma değerlendirmeleri ise üçün üzerinde seyretmektedir.

Teşvik uygulamalarının yetersizliği ve bu uygulamaların yol açtığı olumsuzluklar, birlikte hareket etme duygusu ve sanayici bilincinin gelişmemiş olması, kaynak yetersizliği, kuruluş yeri seçiminde yapılan yanlışlıklar gibi etkenlerin OSB'nin gelişimini engelleyen faktörler olduğu firmalar tarafından büyük ölçüde kabul edilmektedir. Diğer etkenler bu derecede olmamakla birlikte yine de firmaların değerlendirmelerinde OSB'nin gelişimini engelleyen faktörler olarak görülmektedir.

Tablo 11: OSB'nin Gelişimini Engelleyen Etmenler

Gelişmeyi Engelleyen Etmenler	N	Ortalama	Standart Sapma
Teşvik uygulamalarının yetersizliği ve bu uygulamaların yol açtığı olumsuzluklar	30	4,63	,615
Birlikte hareket etme duygusunun gelişmemiş olması	30	4,30	,837
Sanayici bilincinin gelişmemiş olması	30	4,27	,640
Kaynak yetersizliği	30	4,20	,664
Kuruluş yeri seçiminde yapılan yanlışlıklar	30	4,17	,986
Enerji maliyetleri ve altyapı konusunda yaşanan sorunlar	30	3,93	,868
Kamu politikalarındaki yetersizlik ve olumsuzluklar	30	3,87	,860
Teknolojik yetersizlikler, bilişim teknolojilerinin takip edilememesi	30	3,80	,664
Bürokratik engeller	30	3,73	,980
İşlerin yeterince hızlı yürütülememesi	30	3,43	,774
Sosyal yatırımların (eğitim, sağlık, sportif faaliyetler) yetersizliği	30	3,20	,805

Tablo 11 aynı zamanda, OSB'nin gelişimini engelleyen etmenlerin önem sıralaması olarak görülebilir. Buna göre, teşvik uygulamalarının yetersizliği ve bu uygulamaların yol açtığı olumsuzluklar OSB'nin gelişimini engelleyen birinci etmen olarak görülürken, bunu sırasıyla birlikte hareket etme duygusunun gelişmemesi, sanayi bilincinin gelişmemesi, kaynak yetersizliği ve diğer faktörler izlemektedir. Sosyal yatırımların yetersizliği ise en az öneme sahip etmen olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ

OSB uygulaması Endüstri Bölgeleri, BKA ve TGB'ler gibi modern kalkınma araçları arasında görülmemekle birlikte; Türkiye'de önemli işlevleri ile sanayi yatırımlarının yapılması, işletmelerin verimliliklerinin artırılması ve bölgesel kalkınmada halen kritik bir görevi üstlenmektedir. OSB-bölgesel kalkınma ilişkisinin ele alındığı bu çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde; Isparta Süleyman Demirel OSB'de tekstil sektörü hariç diğer tüm sektörlerdeki firmaların küçük ölçekte faaliyet gösterdikleri, en köklü sektörün ise kereste-ahşap doğrama olduğu söylenebilir. Sektörlerdeki firmaların önemli bir kısmının ihracat yapması sevindirici bir gelişmedir. Diğer taraftan; en yüksek kapasite ile çalışan hazır beton sanayinde ortalama olarak %70'in, tekstil sektöründe ise %68,5'in üzerine çıkılmadığı görülmektedir. Üretim maliyetlerindeki artış, iç talep yetersizliği ve ithal mallar ile artan rekabet firmaların düşük kapasite ile çalışmasında önemli etkenlerdir. Firmaların rekabet gücünün artırılması maliyetlerin düşürülmesi ve kalitenin iyileştirilmesi kadar, pazarlama ve ürün yeniliklerinin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Özellikle yenilikçi uygulamalar konusunda sektörlerin dünyadaki gelişmeleri iyi takip etmeleri gerekmektedir. Her ne

kadar araştırma kapsamındaki firmalar rekabet gücünü etkileyen unsurlar arasında süreç ve organizasyonel yenilikleri alt sıralarda görsele de, günümüzde bu tür yeniliklerin firma verimliliğini artırdığı ve rekabet avantajı yarattığı bilinen bir gerçektir.

1960'ların başından itibaren hayata geçirilmeye çalışılan OSB'ler, tüm ülkeye tabanına yayılmadığı gibi, etkin olarak fonksiyon görememekte bu nedenle de ülke ekonomisine olan katkıları sınırlı düzeyde kalmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular da bu yöndedir. Özellikle OSB'lerin tarım alanlarının sanayiye kullanılmasına yardımcı olma işlevi firma değerlendirmelerine göre işlememektedir. Diğer fonksiyonlar ise, firmalara göre düşük seviyede işlemektedir. Bunun altında yatan temel nedenler arasında, devletin teşvik uygulamalarındaki yetersizlikler ve teşvik sisteminin etkin işlemeyişi gelmektedir. Sektörlerdeki firmaların daha çok bireysel hareket ettikleri ve ortak uygulamalar içine girmedikleri örneğin işbirliği yapmadıkları görülmektedir. Bu durum, elbette ki OSB'de sinerji yaratılmasını engelleyici bir etki yapar. Sanayici bilinci ve kültürünün yeterince gelişmemesi de etkili olmaktadır. Finansal ve beşeri kaynaklar açısından firmaların sıkıntı çektikleri görülmektedir. Ayrıca, gerek firma gerekse OSB'nin kuruluş yeri seçiminde yapılan yanlışlıklar burada kendisini hissettirmektedir. Bu etkenlerin yanı sıra; enerji maliyetlerinin yüksek olması ve altyapı konusunda yaşanan sıkıntılar, devletin kamu politikalarında yapılan yanlış uygulamalar, teknolojik yetersizlikler, bürokrasi engeli ve sosyal yatırımlardaki zayıflık gibi faktörler de, düşük seviyede olmakla birlikte, OSB'nin gelişiminde hala önemini korumaktadır.

Türkiye'nin önündeki en büyük engel olan makro ekonomik istikrarın uzun bir süredir gerçekleştiği düşünüldüğünde bu durumun OSB'lerin gelişimine olumlu bir etki yapacağı açıktır. Ülkemizde enerji maliyetlerinin yanı sıra, istihdam vergilerinin ve genel olarak vergi yükünün yüksek olması hala üretim maliyetlerinin yüksek seyretmesinde etkili olmakta, bu durum firmaların rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Bu gelişmeler, OSB'lerin gelişiminde hala devletin ön planda olduğunu göstermektedir. OSB yönetiminin etkin bir yönetim işlevi görmesi ile firmalar arasında işbirliği odaklı ilişkilerin güçlenmesiyle birlikte devletin alacağı önlemler birleştiğinde, güçlü bir sinerji oluşabilecek böylece, OSB'ler daha sağlıklı ve etkin bir şekilde büyüme sağlayabilecektir.

Ülkemizde sanayi yatırımları için ihtiyaç duyulan elverişli yerel ortamların hazırlanmasında OSB'lerin öneminin daha da artacağı bir döneme girilmektedir. Özellikle Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda sanayi politikasının temel araçlarından biri olarak OSB'lerin işlevlerine özel vurgu yapılması bunun önemli bir delilidir. Ancak, Türk sanayi ve ekonomisinin geleceği için OSB'lere gereken önem, sadece kalkınma planlarında değil uygulama bazında da verilmelidir.

NOTLAR

¹ Teknoparklar olarak bilinen ve 2001 yılında çıkarılan 4691 sayılı kanunla düzenlenen TGB'lerin amacı; ülke sanayinin uluslararası piyasalarda rekabet edebilir duruma gelmesi ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulabilmesi için teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, KOBİ'lerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunu sağlamak, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun kararları da dikkate alınarak teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları yaratmak, araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkânı yaratmak, teknoloji transferine yardımcı olmak ve yüksek/ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik alt yapıyı oluşturmaktır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2007a:1). TGB'ler için ayrıntılı olarak bakınız: Arslan ve Özdemir (2005), Ylinenpaa (2001).

² Türkiye'de Endüstri Bölgeleri olgusu, 2002 yılında 4737 sayılı kanunla düzenlenmiştir. Endüstri Bölgeleri'nin kurulmasındaki temel amaç; öncelikle kurulduğu il yada bölgede lokomotif görevini yerine getiren sektör yada sektörleri, daha sonra aynı bölgenin sanayi potansiyeli ve yapısına uygun yeni sektörleri kazandırarak daha da ileriye götürecektir, bilgi, teknoloji ve yeniliklerin o bölgeye kazandırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda kurulacak olan Endüstri Bölgeleri'ne yatırım yapacak olan her türlü gerçek/tüzel yatırımcıya devletin sağlayacağı destekler bu amacın daha rasyonel bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olacaktır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2007b:1). Endüstri Bölgeleri için ayrıntılı olarak bakınız: Bulu (2002), Asheim (1995) ve Vertova (1998).

³ Batı Avrupa ülkelerinde özellikle 1950'li yılların başından itibaren varlığını sürdüren BKA'lar, kalkınmada aracı ve katalizör bir organizasyon olarak görülmektedir. Bu ajanslar, belli bir bölgenin aktörlerinin bölgenin kalkınmasında söz sahibi olmasına imkan tanır. Bölge için kalkınma stratejileri hazırlayarak ve uygulayarak, yerel kapasite ve imkanları harekete geçirerek bölgesel kalkınmaya hizmet eden önemli bir araç konumundadır. Türkiye'de AB bölgesel politikalarına uyum çerçevesinde söz konusu ajansların kurulması ve yönetilmesini düzenleyen 5449 sayılı kanun 25 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Hekimoğlu ve Altınöğür, 2006:9-10). BKA'lar için ayrıntılı olarak bakınız: Berber ve Çelepci (2005), Allen (2002) ve Stamer (2007).

⁴ Ketels (2003:3)'a göre endüstriyel kümelenme; spesifik bir coğrafi bölgede birbiriyle bağlantılı ürün ve hizmetler sunan, karşılıklı ilişki içinde bulunan ve birlikte yerleşmiş işletme ve kurumlardan oluşan bir gruba niteler. Gerek coğrafi anlamda gerekse faaliyet anlamında aralarındaki yakınlık nedeniyle, endüstriyel küme unsurları özellikle yerleşimden kaynaklanan pozitif dışsal faydalar elde eder. Kümelenme yaklaşımı için ayrıntılı olarak bakınız: Porter (1998), Brown (2000) ve Bulu (2004).

KAYNAKÇA

- ALLEN, G.; (2002), "Regional Development Agencies (RDAs)", **Research Paper 02/50**, 22 August, Economic Policy and Statistics Section, House of Commons Library, ss. 1-48.
- ARSLAN, K.; (2005), "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(7), Bahar 2005/1, ss. 275-294.
- ARSLAN, S. ve F.S. ÖZDEMİR; (2005), "Teknoloji Geliştirme Bölgelerine Sağlanan Vergisel Avantajlar ve Bu Avantajlara İlişkin Son Düzenlemeler", İnternet Adresi: <http://w3.gazi.edu.tr/web/fevziserkan/Yayinlar/Teknoloji.pdf>, Erişim Tarihi: 05.11.2007.
- ASHEIM, B.; (1995), "Industrial Districts as Learning Regions: A Condition for Prosperity?", Paper presented at the Conference of the IGU Commission on Interdependent and Uneven Development: Global-Local Perspectives, Seoul, 7-11 August 1995, ss.1-24.
- ATLAN, R.; (2007), Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı, Stratejik Boyut, İnternet Adresi: http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=64, Erişim Tarihi: 01.11.2007.
- BERBER, M. ve E. ÇELEPÇİ; (2005), Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", İnternet Adresi: <http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf>, Erişim Tarihi: 05.11.2007.
- BROWN, R.; (2000), Cluster Dynamics in Theory and Practice with Application to Scotland", **Regional and Industrial Policy Research Paper**, Number: 38, European Policies Research Centre University of Strathclyde, United Kingdom, ss. 1-30.
- BULU, M.; (2002), "Endüstri Bölgeleri ve Küme Yaklaşımı", İnternet Adresi: http://www.competitiveturkey.org/trial/melih_bulu_yazi/Kumeler.pdf, Erişim Tarihi: 05.11.2007.
- BULU, M., (2004), "Kümelenme Yaklaşımı", İnternet Adresi: <http://209.85.129.104/search?q=cache:9zcVBy4X9QEJ:www.urak.org/haberler/KOCAkademisyenlereSunus.ppt+K%C3%9CMELENME+YAKLA%C5%9EIMI&hl=tr&ct=clnk&cd=2&gl=tr>, Erişim Tarihi: 04.11.2007
- ÇAĞLAR, E.; (2006), "Türkiye'de Yerelleşme ve Rekabet Gücü: Kümelenmeye Dayalı Politikalar ve Organize Sanayi Bölgeleri", TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), İnternet Adresi: http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum4/4_4_esen.pdf, Erişim Tarihi: 02.11.2007.

- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; (2003), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırması**, DPT Yayın No:2671, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- EYÜBOĞLU, D.; (2003) "2000'li Yıllarda Organize Sanayi Bölgelerimiz", MPM, İnternet Adresi: <http://www.mpm.org.tr/OSB.pdf>, Erişim Tarihi: 02.11.2007.
- HEKİMOĞLU, B. ve M. ALTINDEĞER; (2006), "Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Samsun Valiliği Tarım İl Müdürlüğü**, Samsun.
- IVANISIN, M.; (2004), "Interpreting Innovation as a Promotor of Regional Development", PROCEEDINGS of the 7th International Conference on Linking Systems Thinking, Innovation, Quality, Entrepreneurship and Environment", Maribor, Slovenia, (June 23-26), ss. 43-51.
- KETELS, C.; (2003), "The Development of the Cluster Concept-Present Experiences and Further Developments", **Prepared for NRW Conference on Clusters**, Duisburg, Germany, (5 Dec), ss. 1-25.
- ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ ÜST KURUMU; (2007), "Türkiye'de Organize Sanayi Bölgelerinin Kuruluşu ve Gelişimi", Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kurumu, İnternet Adresi: http://www.osbuk.org/doc/OSBU_uygulamalar.doc, Erişim Tarihi: 07.11.2007.
- PORTER, M.; (1998), "Clusters and the New Economics of Competition", **Harvard Business Review**, November-December, ss.77-90.
- SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI (2007a), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, İnternet Adresi: <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/kozlem.aspx?sayfaNo=2538>, Erişim Tarihi: 22.10.2007.
- SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI; (2007b), 4737 Sayılı Endüstri bölgeleri Kanunu, İnternet Adresi: <http://www.sanayi.gov.tr/WebEdit/Gozlem.aspx?sayfaNo=2049&navigate=var>, Erişim Tarihi: 22.10.2007.
- STAMER, J.M.; (2007), "Designing a Regional Development Agency: Options and Choices", **Mesopartner Working Paper**, 10/2007, ss. 1-37.
- TÜRKİYE FORUM (2007), İnternet Adresi: <http://www.turkiyeforum.org/forum/showthread.php/ispartaekonomisi6379.html?s=4bf351e8445bfa4e8bd95b99e6df5c2d&>, Erişim Tarihi: 29.10.2007.
- VERTOVA, G.; (1998), "Industrial Districts in Italy: The Case of Sassuolo", **WEB CS4**, University of Bergamo, ss. 1-10.
- YLINENPAA, H.; (2001), "Science Parks, Clusters and Regional Development", **Paper presented at 31st European Small Business Seminar** in Dublin, Sept 12-14, ss. 1-13.